

Ismerjük fel azt, ami a javunkra válik! – C. G. Jung személyiségelméletének nevelésfilozófiai jelentősége

Dergez-Rippl Dóra
Pécsi Tudományegyetem, Pécs

„Hérakleitosz, aki valóban nagy bölcs volt, már felfedezte minden pszichológiai törvény közül a legcsodálatosabbat: az ellentétek szabályozó funkcióját. Ő ezt enantiodromiának nevezte, azaz az ellentétek váltakozásának, amit úgy értelmezett, hogy egyszer minden átlendül az ellentétébe.”

(Jung 2003: 101)

Bevezetés

Az analitikus pszichológia alap gondolata a pszichés egyensúly megőrzése. Carl Gustav Jung egy olyan dinamikus mélylélektani módszert dolgozott ki ennek vizsgálatára, amellyel a filozófia, vallás és általában véve a kulturális hagyományokból merítő szellemtudományos összefüggések lélektani szerepét igyekszik tisztázni. Amellett érvel, hogy a személyiség önszabályozó rendszer, a civilizáció lélektani célja pedig a személyiségfejlődés elősegítése. Mindennek nevelésméleti jelentősége van: az ember életének célja az önnevelés, hiszen képesek vagyunk a lelki fejlődésre, és e folyamatért felelősek vagyunk. A kultúrtörténeti és nevelésméleti összefüggések szaktudományok határain átívelő vizsgálata Jung egész munkásságát áthatja, és egyre jobban meghatározza a kortárs filozófiai és pedagógiai diskurzust is.¹ Az alábbiakban Jung analitikus pszichológiájának azon gondolatmeneteit ismertetem, amelyekkel nevelésméleti igénnyel magyarázza a személyiségfejlődés komplex mélylélektani folyamatát. Elsőként a pedagógia néhány elméleti fogalmát vázolom, amelyek egyrészt megalapozzák a metapedagógiai diskurzust, másrészt megadják a vizsgálódás általános nevelésméleti alapjait, harmadrészt pedig a gyakorlati kutatás jelentőségét is figyelembe veszik. A gyakorlatorientált elméleti kutatások pedagógiai nehézsége nagyrészt abban áll, hogy kijelöljék a vizsgált (pedagógiai) valóság határait. Mindemellett figyelembe kell venni azt, hogy a nevelés alapkategóriáinak korrelációi bővíthetők és differenciálhatók. Jelen tanulmányban a négy alapkategória (tanulás, szereplők, szocializáció és perszonalizáció) közül a szereplők önismereti lehetőségeinek lélektani alapjait részletezem, és a vallás, kultúra, filozófia személyiségformáló szerepét Carl Gustav Jung vonatkozó gondolataival vizsgálom. Ezt alátámasztandó tanulmányom második részében a pszichológia empirikus kereteit a műveltség lelki szerepe felől vizsgálom, mert így releváns nevelésméleti konklúziókhöz juthatok. Itt kulcsszerepet kap a pszichés energia fogalma, valamint az egymással ellentétesnek tűnő módszerek összeegyeztethetőségének pedagógiai szempontból is fontos gondolata. A harmadik részben kitérek e szempont részleteire, és a pedagógiai gyakorlat személyiségkiteljesítő szerepét hangsúlyozom. Itt fontos „a nevelő maga is legyen nevelt”-elv, amely Jung pedagógiai mondanivalójának legfontosabb eleme. A lelki egyensúly megszerzése és fenntartása egy életre szóló feladat, és a felnőttkori lét célja is egyben. A téma pedagógiai diskurzusát szem előtt tartva mellett érvelek, hogy az ember képes arra, hogy aktívan részt vegyen saját lelki fejlődésében. Végezetül egy lélektani, egy nevelésméleti, valamint egy kultúrfilozófiai konklúziót is megfogalmazok. E következtetések mellett, hogy lezárják a gondolatmenetet, a

¹ Ennek pedagógiatörténeti előzménye is van, hiszen Jung az 1920-as évektől kezdve hozzájárult a reformpedagógiai diskurzushoz (Bethlenfalvy 2022).

neveléstudomány dinamikusan szemléletmódjából következően a szaktudományos vizsgálódások további irányait is kijelölik a jövőbeli kortárs diskurzusok számára.

1. (Meta)pedagógia: medialitás, a tudományköziség és a metapedagógia fogalmairól röviden

A személyiségfejlődés neveléstudományi aspektusának bemutatása metaszintű kutatást kíván, ezért a medialitás, tudományköziség és metapedagógia fogalmainak segítségével szeretném kijelölni a téma vizsgálatának értelmezési kereteit. A neveléstudomány komplex vizsgálati rendszerében (Német 2013)² a társadalomtudomány körébe tartozó kutatási irányok követése³ mellett jelentős szerep jut metafizikai elemzéseknek és nevelésfilozófiai kutatásoknak is. E két irány közös metszetét a metapedagógiai kutatás módszere jelentheti. A metapedagógia tárgyalásakor teljes egészében Zsolnai József reflexióira támaszkodom, és nem célom a fogalom neveléstudományi relevanciájának vitatása vagy kritikája. Jelen tanulmányban a fogalomnak azt a jelentéstartalmát használom, amely a gyakorlati kutatás jelentőségét hangsúlyozza. Használhatnám a metafizikai szemléletmód fogalmát is, de ez egyrészt olyan jelentésgazdag filozófiai fogalom, hogy tudományos igényű használata folyamatos kiegészítésre szorulna, másrészt Jung munkásságának éppen azon elemeit igyekszem bemutatni, amelyek a metafizika filozófiai használatának elutasításán alapulnak. A metapedagógia fogalmának használata segítségemre lesz abban, hogy általános neveléstudományi alapokra helyezzem az elemzést. A metapedagógia a pedagógiai valóság fogalmából kiindulva elméletalkalmassági kérdésekre keresi a választ. Ez egy egyszerű induktív módszer, a társadalomtudomány által használt induktív kutatási stratégián alapul, amely során a kutató a gyakorlatból⁴ kiszűrt adatokból következtet elméleti lehetőségekre és összefüggésekre (Kontra 2011). A metapedagógiai elemzéseknek elsősorban olyan tudományelméleti relevanciákat kell szem előtt tartaniuk, mint a kritikai szempont és a tárgyyszerűség. E kettő együtt segíti a pedagógia alkalmazott tudományának problémamegoldó tevékenységét (Zsolnai 2001). A felmerülő problémák gyakorlati nehézségek, megoldásuk gyakorlati módon lehetséges. A metapedagógiai szemléletmód egyrészt elméleti összefüggéseivel segíti a szakembereket a döntési szituációkban, másrészt szisztematizálja azokat az ismereteket, amelyekből e problémák és döntési szituációk keletkeznek. A legnagyobb kihívás ebben a munkában a pedagógiai valóság határainak kijelölése, amely hangsúlyosan a diszciplinaritás-interdiszciplinaritás kérdését érinti, azt, hogy a tudományköziség szempontját figyelembe véve hol van a pedagógia határa. A kérdés érvénye a pedagógiai valóság fogalmának használati érvényességétől függ, jelen tanulmánynak azonban nem lehet célja ilyen összetett kérdéskör megvilágítása. Annál is inkább óvakodom ettől, mert a nevelésfilozófia, saját módszerét a metafizika tudományából származtatva, mintegy annak mintájára pontosan meghatározza a pedagógia kutatási irányait: 1. A pedagógia mint tudomány, 2. A pedagógia mint gyakorlat, 3. A nevelés szükségessége, 4. A nevelés célja, 5. A nevelés lehetősége, 6. A nevelés alapkategóriái, 7. A nevelés alapkategóriáinak összefüggései (Kormos 2012).

A pedagógiai valóság fogalmából látható, hogy a metapedagógia szisztematikus kutatási módszere azon a társadalomtudományos feltevésen alapul, hogy minden társadalmi jelenség összefügg egymással. A fogalom a neveléstudományi szaktudományos kutatás lehetőségét biztosítja, amelynek érvényességi vizsgálata a neveléstudósok szakmai kompetenciájába tartozik, a széleskörű társadalomtudományos kutatás lehetőségét ugyanakkor éppen az adja,

² Itt a 19. század végére kialakult és intézményes formát öltött modern neveléstudományra gondolok, de a továbbiakban nem térek ki a különböző tudásmodellekre, azaz a német, francia és angolszász modellek eredményeire, csupán megjegyzem, hogy Jung neveléstudományi elméletéhez és a tudományköziséget eszközként használó pszichoterápia-meghatározásához igen közel áll az experimentális pedagógia módszere.

³ Itt elsősorban a különböző pedagógiai gyakorlatok elemzésére, valamint a modellezésre gondolok.

⁴ Itt a pedagógiai valóság körébe tartozó gyakorlatra gondolok, és nem a gyakorlat általános fogalmát használom.

hogy a medialitás modern kori kultúratudományi elmélete segítségével a szaktudományos határok átjárhatókká váltak. Metakutatás fogalmán a vizsgált kutatási módszerek megfelelőségének, illetve célravezető voltának vizsgálatát értem. A pedagógiában és általában az empirikus társadalomkutatásban ez a megalapozott elmélet fogalmához kapcsolható, amely szerint a megfigyelés kiindulópontja a jelenség empirikus vizsgálata, és amely a kvalitatív módszerekhez vezet. Míg azonban pedagógiai szempontból a valós történésekre való reflektálás kérdése viszonylag egyszerűen meghatározható egy metakutatás keretében, addig az itt tárgyalt Jung-elmélet metaszintű vizsgálatának problematikája éppen abban áll, hogy a valóság fogalmát Jung egyrészt „tisztán pszichológiai” értelemben kívánja használni, másrészt olyan kultúrtörténeti, művelődéseméleti és világnézeti folyamatokhoz kapcsolja, amelyek a filozófia és pedagógia történeti és módszertani eredményein alapulnak. A kérdés itt nem a valósághoz való igazodás lehetősége, hanem maga a valóság fogalmának meghatározásával kapcsolatos dichotómiák jelenlétének pszichológiai szempontból hasznos jelenléte. Metaszintű vizsgálatoknál a tudományköziséget és medialitást ezért nem(csak) kultúrjelenségnek, sokkal inkább kutatási módszernek kell tekintenünk, amely a tudományos vizsgálódás természetéhez tartozik. Művelődéstörténeti szempontból a tudományköziség elmélete egymással rokon tudományos területek eredményeinek és szemléletének egyesített leírása által új kutatásokra ösztönöz. Az alábbiakban, e felfogáson túlmenően a tudományköziség leíró jellege helyett annak olyan dinamikus szellemi jelenségére szeretném felhívni a figyelmet, amely egy tudományos kutatás eredményének összetettségét biztosítja anélkül, hogy a kutatás szaktudományos értékét csökkentené és azt általános kultúrtörténeti vizsgálódás területére számúzná. Mindezt alátámasztandó egy empirikus kutatásokon alapuló dinamikus pszichológiai elmélet neveléstudományi konklúzióit és ezek filozófiai-szellemtudományi háttérének szaktudományos jelentőségét igyekszem bemutatni, igazolva ezzel a tudományköziség szempontjának az analitikus pszichológiában való létjogosultságát. A pedagógiai valóság fogalmát „kölcsonvéve” az alábbiakban arra szeretnék rámutatni, hogy a valóság fogalma más diszciplínában, jelesül a pszichológiában is ugyanilyen szakmai célból van jelen. E cél szellemi életünk jelenségeinek szaktudományos rendszerezése, és a vallás, kultúra, művelődés vagy filozófia fogalmaira támaszkodik. Mindezzel sokrétű bölcséleti munkák elméleti szisztematizálására és ezek metavizsgálatára nyílik lehetősége a bölcészeti- és szellemtudományokban kellően művelt, ugyanakkor saját szakterületén megfelelően gyakorlatias szakembereknek. Ez az interdiszciplináris szemléletű vizsgálati szempont alapvetően meghatározza a kortárs pedagógiai diskurzust, amelynek egyik legfontosabb jellemzője elmélet és gyakorlat egymásrataltsága. Ennek elfogadásával az arányosság sokféleségének társadalomtudományos szempontját is elfogadjuk. Az ebből kiinduló, illetve ezen alapuló szaktudományos kutatások jelentős szellemtudományos ismeretekkel is szolgáló munkákat eredményeznek. Ennek egyik legjobb példája C. G. Jung életműve. A jungi mélylélektan amplifikációs értelmezői módszere nemcsak pszichológiai és pszichoterápiás szempontból kiemelkedő, de a bölcészettudományos kutatások számára is kimeríthetetlen forrást jelent.

2. Pszichológia és empíria

Az alábbiakban Jung lelki neveléssel kapcsolatos gondolatait és filozófiai műveltségéből fakadó, művelődéseméleti szempontból is jelentős felismeréseit, valamint a műveltség pszichológiai hasznának neveléseméleti jelentőségét vázolom. Jung szerint a kulturális jelenségek és kultúrelméleti összefüggések iránt nem lehet közömbös a pszichológia tudománya, sőt, a terápiás gyakorlat sem hagyhatja figyelmen kívül a lelki életünket alakító kulturális hatásokat.

„Az emberi lélek nem pszichiátriai, nem élettani, sőt egyáltalában nem biológiai probléma, hanem pszichológiai. A lélek sajátos, rendkívül öntörvényű terület. Lényegét nem tudjuk anélkül levezetni más tudományterületek ismereteiből, hogy meg ne erőszakolnánk a psziché sajátos természetét. Nem azonosíthatjuk sem az aggyal, sem a hormonokkal vagy az ismert ösztönök valamelyikével, és akár tetszik, akár nem, sui generis jelenségnek kell tekintenünk. A lélek fenomenológiája ezért nem a természettudományos tényekben rejlik, hanem az emberi szellemnek, minden tudományok atyjának a problémáját magát igyekszik megragadni” (Jung 2002: 27).

A pszichoterápia természetesen elsősorban orvosi munka, mindazonáltal Jung felhívja a figyelmet a vallástudományok, az összehasonlító mitológia, valamint a pedagógia és a filozófia jelentőségére a terápiás kezelés során. Ezt egy pszichologizáló ismeretelméleti gondolattal igazolja, amely szerint a közvetlen tapasztalás számára kizárólag a lelki tények és lelki összetevők adóttak. Ez a definíció megalapozza a filozófia által meghatározott ismeretelméleti lehetőségektől különböző pszichológiai valóság fogalmát. Ide tartozik minden, amit az egyén át/megél. A pszichológiai valóság legszemléletesebb példája az istentapasztalat lelki jelensége.

„[...] a természettudomány sehol sem fedezett fel Istent, az ismeretelmélet bebizonyítja Isten megismerésének lehetetlenségét, a lélek azonban előáll azzal a megállapítással, hogy tapasztalja Istent. Isten közvetlenül tapasztalható lelki tény. Ha ez nem így volna, Istenről egyáltalán szó sem esne. A tény önmagában érvényes, anélkül, hogy szüksége volna valamiféle nem pszichológiai bizonyításra, és egyszersmind hozzáférhetetlen a nem pszichológiai kritika minden formája számára. Sőt éppen ez a tény lehet a legközvetlenebb és legvalóságosabb tapasztalat [...]” (Jung 1999: 8).

Ez nem azt jelenti, hogy a pszichológiai valóság felülírná a szaktudományos kutatások önállóságának létjogosultságát, vagy hogy minden tudományos eredmény igazolását lélektani keretek közt tartaná lehetségesnek. Épp ellenkezőleg, Jung szerint a tudományok differenciálódása segítségünkre lehet a valóság megismerésében. „[...] fel kellett találnunk az egzakt tudományokat, mert így legalább egy parányi szikráját megpillanthatjuk a dolgok úgynevezett »valóságos« természetének” (Jung 1999: 7).

Az a gondolat, hogy a pszichológiai módszerekbe be kell építeni az egyes szaktudományok eredményeit és módszerét, a test-lélek dualizmusának nevelésfilozófiai elméletén alapul, és lélektani jelentéstartalmat ad a medialitás fogalmának. Ez Jung számára új értelmező módszert jelent az embervizsgálatban, amely test és lélek együttvalóságából indul, és az ellentétek értelmezésén keresztül egy rendkívül sokrétű szimbólumértelmező vizsgálatot alapoz meg. Mindez a pszichoterápia elméleti háttérének szövevényes témájához vezet, amely külön tanulmány tárgya lehet, ezért most csak azt a medialitás evidenciájaként is értelmezhető gondolatot emelem ki, amely szerint Jung számára a pszichoterápiás (álom)elemzésben nagy szerepet játszó szimbólumértelmezés során nem vagy csak nagyon nehezen lehet különbséget tenni filozófia és vallás között (Jung 2002: 84). Ezt az élettaninál „magasabb” pszichés rendet az etikai, esztétikai és vallási képzetek által biztosított energiatöbblettel magyarázza, amely olyan nagy, hogy meghaladja az élettanilag magyarázható psziché energiáját (Jung 2002: 83). Az ezen alapuló értelmezési módszerhez azonban éppolyan érzékeny kutató szükséges (Jung 2002: 72), mint az önmagunk intuitív megismerésén alapuló lelki nevelés neveléstudományi jelentőségének felismeréséhez. Ez a nézőpont korántsem magától értetődő, és könnyen elkerüli figyelmünket Jung elméletének az a rejtett lélektani előfeltevése, mely szerint a psziché a teljes létet tükrözi (Jung 2002: 94), és semmiképp sem tekinthetjük egy jelenség önkényes

értelmezésének (Jung 2008: 87). Sokkal inkább a kijelentés értelmezői jelentőségét kell kiemelni, mert ez vezet el az egész életen át tartó lelki fejlődés nevelésméleti konklúziójához.

Fentiekben alapul Jung azon elméleti álláspontja, amelyben az egymással ellentmondásosnak tűnő pszichológiai módszerek összeegyeztethetők. Ha figyelembe vesszük a pszichológia alapvető antinómiáját, amely szerint a psziché a testtől, a test a pszichétől függ (Jung 2002: 14), abból szükségszerűen következik, hogy a modern empirikus pszichológiának dinamikus értelmezői módszerre van szüksége. Ez a módszer a tudományköziség elvét alkalmazza: tárgyában és módszerében természettudomány, magyarázó módjában pedig szellemtudomány (Jung 2008: 87).

3. Nevelésmélet

A személyiségfejlődés-orientációjú nevelésméletek – amelyekhez Jung elméletét is sorolhatjuk – abból indulnak ki, hogy a pszichológia nem azonos azzal, amit magunkról tudunk, ezért kulturális hagyományunk nyomai nem pusztán történeti leírások, hanem egy szellemi folyamat dinamizmusának jelei. A „*pszichológiai létezéssel*” (Jung 2008: 21) kapcsolatos empirikus tények feldolgozása sokkal inkább arra a módszertani kérdésre irányul, amely segít megvilágítani az egyén életét alakító lelki tényezőket. Jung számára elsődleges volt a lelki adottságok sokféleségéhez való alkalmazkodás (Jung 2002: 20). Ez a pozíció Szókratész nevelésfilozófusi attitűdjéhez hasonlít: felszínre hozni azt, ami a lélekben van. Terápiás szempontból ugyanakkor a 'dialogosz', azaz a párbeszéd azt jelenti, hogy a terapeuta ugyanúgy érintve van, mint a páciens, ezért a folyamat önkritikai lehetőséggel is szolgál. Ez ahhoz az általános következtetéshez vezet, hogy a pszichoterápia az orvos számára személyiségfejlesztő lehetőség is egyben. „*Ami korábban orvosi kezelés volt, itt az önnevelés eszközévé lett, és ezzel hirtelen soha nem látott mértékben kitágult pszichológiánk látóhatára*” (Jung 2002: 81). Mindezzel arra a nevelésméleti evidenciára szeretnék rávilágítani, amely szerint az ember képes arra, hogy tudatosan részt vegyen saját fejlődésében (Jung 1993: 160) úgy, hogy egyéni szempontjait az általános társadalmi szabályokhoz igazítja. Az egyedi és az általános érdekek összeegyeztetése itt azt jelenti, hogy bár az emberek problémái hasonlóak és tipizálhatók, ugyanakkor mindenkinek egyedi és egyszeri feladatai vannak az önmegvalósítás során (Jung 1993: 163). Ezért a személyiségfejlődésnek végtelen számú változata lehetséges. Ebben a felismerésben áll Jung tapasztalaton alapuló megfigyeléseinek nevelésméleti jelentősége.

„*A világot az ellentétek játéka látom*” (Jung 2006: 340). A nevelőnek nem feladata az ellentétek feloldása, hanem az adott lelki alkathoz kell alkalmazkodnia, mert a nevelés komplex folyamatában fontos szabályozó szerepe van az ellentéteknek. Ezért ezt érdemes pedagógiai evidenciának tekinteni ahelyett, hogy megpróbálnánk kizárni a nevelési folyamatokból. Az egymást nem nélkülöző ellentéteket Jung pszichológiai törvénynek tekinti és a filozófiából eredezteti. Ezzel az önnevelés és személyiségfejlődés legfontosabb elemére hívja fel a figyelmet. A fejlődés ugyanis nem azt jelenti, hogy eddigi énünk ellentétébe lendülünk át, megtagadva minden korábbi lelkiállapotot és zavaró élményt, hanem ezeknek értékeit megőrizve lépünk tovább. Aki nem így tesz, elveszik a lehetőségek sokféleségében, ugyanakkor az sem lehet megoldás számára, hogy visszalép korábbi szituációba, hiszen már nem abban az állapotban van (Jung 2003: 108). A lelki egyensúly megtartásához korábbi élményeink egyéni feldolgozására van szükség. Vallás, művészet, tudomány, legendák, mítoszok és mesék olyan kulturális közlési formák, amelyek az ember lelki szűrőjén keresztül feldolgozva segítenek kialakítani azt az egyéni álláspontot, hogy hogyan kell élni. Buda Béla abban látja Jung bölcséleti munkásságának lényegét, hogy e kulturális elemek legősibb formáit igyekszik feltárni. A keleti vallások, a primitív népek művészete, a középkor misztikusai, a kereszténység jelképrendszere – csak néhány azok közül, amelyeket Jung kulturális ősképek hordozóiként azonosított (Jung 1987: 452). Figyelembe véve a tényt, hogy minden ember életének célja saját személyiségfejlődésének előmozdítása, a kulturális jelenségekben lélektani tendenciát kell

látunk. Kulturális örökségünk segíthet a mindenkori következő nemzedéknek a személyiségkiteljesítés életre szóló köteletségének teljesítésében.

Összegzés

Tanulmányomban Jung komplex pszichológiájának pedagógiai jelentőségű gondolatait igyekeztem bemutatni, és olyan kultúrelméleti összefüggésekre összpontosítottam, amelyek gyors technikai és kulturális változások közepette is segítséget jelenthetnek a kortárs pedagógia számára. Jung kultúr- és neveléseméleti megfontolásai lelki életünk általános igazságait tárják fel és a pedagógiai gyakorlatot segítik. Gazdag filozófiai háttérével Jung neveléseméleti elképzelése egyetemes életvezetési elvként is szolgál, és kijelöli a felnőttléti lelki fejlődési lehetőségét, személyiségünk kiteljesítését a kultúra segítségével. Ha elfogadjuk a műveltség lelki hasznát, és azt, hogy kulturális örökségünk élő, dinamikus üzenetet hordoz számunkra, amelyből lelkierőt meríthetünk, azzal képessé válunk arra, hogy aktívan részt vegyünk saját személyiségfejlődésünkben. Így érthetővé válik, hogy a civilizációs fejlődés lelki egyensúlykeresési folyamatként is meghatározható, amely megtartásához életcélra és lelki egyensúlyunk fenntartására egyaránt szükség van.

Fentiekből pszichológiai konklúziójaként megfogalmazható, hogy a lelki egyensúly megtartásához korábbi élményeink egyéni feldolgozására van szükség, és ehhez a tapasztalatra és a tettekire kell irányítani figyelmünket. Mindazonáltal a lélektani vizsgálatoknak neveléseméleti relevanciája is van; nem téveszthetjük szem elől a nevelés folyamatjellegéből eredő következetességet. Ragaszkodnunk kell ahhoz az úthoz, amelyre saját személyiségfejlődésünk érdekében léptünk. Kultúrfilozófiai összegzésként megállapíthatjuk, hogy vallás, kultúra, tudományos problémalátás, valamint a legendák, mítoszok és mesék olyan kulturális közlési formák, amelyek az ember lelki szűrőjén keresztül segítenek kialakítani azt az egyéni álláspontot, hogy hogyan kell élni. A kulturális fejlődés éppen ezért korántsem tekinthető valamiféle szellemi luxusnak, hanem épp ellenkezőleg, a személyiségfejlődés elemi követelményeként kell értelmeznünk. A civilizáció ugyanis nem változtatta meg az ember lelki funkcióit, csupán olyan előfeltevéseket rögzített, amelyek módosították a tudat-tudattalan működésének arányát (Jung 1999: 39). A civilizált ember koncentrációs készsége ezen előfeltevések szerint változó, és érzelmi hatásra növekszik. Ami untat minket, azt sokkal lassabban érezzük megtörténni, mint azt, amihez emocionális impulzusok tartoznak (Jung 1999: 39). Előfeltevéseink olyan meghatározóak, hogy más világban érezzük magunkat azokhoz képest, akik teljesen más előfeltevésekkel rendelkeznek. Ez a különbség egyrészt lelki életünk kulturális háttéréből, másrészt az ezekből és énünkől szerveződött morális attitűdünkből ered. Vallási és mitológiai hagyományunk azt mutatja, hogy lelkünk mélyén van valami, ami teljes egészében megismerhetetlen, de kultúránk részleteiben megmutatkozik. Tudatunk csupán kiválasztja belőle azt az elemet, amely az adott helyzetben számára megfelelő. Életünk ilyen választások mentén halad, és aki ezekben következetes, hű marad önmagához. A lelki nevelés kérdése tehát kulturális és erkölcsi kérdés is egyben, hiszen az egyénnek fel kell ismernie azt, ami a javára válik.

„Van azonban elérhető cél is, ez pedig az egyéni személyiség fejlesztése és megérlelése...Aki azonban arra törekszik, hogy mindent fölneveljen, ami nőni akar, hamarosan rájöhethet arra, hogy mindig a gyom nő a leggyorsabban, és hamarosan elborít mindent” (Jung 2002: 111).

Ezért a műveltségnek lélektani jelentősége van: aki a kulturális egyensúlykeresésben nem téveszti szem elől egyéni hangját, a sokféleségben megtalálja saját útját.

Irodalom

- Bethlenfalvy G. 2022. *Magyar Jung – C. G. Jung szakmai recepciója Magyarországon 1906 és 1948 között.* Doktori értekezés.
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34620/bethlenfalvy-gabriella-phd-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltve: 2024.10.16.)
- Jung, C. G. 1987. *Emlékek, álmok, gondolatok.* Budapest: Európa Kiadó.
- Jung, C. G. 1993. *Az ember és szimbólumai.* Budapest: Göncöl Kiadó.
- Jung, C. G. 1999. *Szellem és élet.* Budapest: Kossuth Kiadó.
- Jung, C. G. 2002. *A pszichoterápia gyakorlata.* Budapest: Scolar Kiadó.
- Jung, C. G. 2003. *Bevezetés a tudattalan pszichológiájába.* Budapest: Európa Kiadó.
- Jung, C. G. 2005. *A nyugati és keleti vallások lélektanáról.* Budapest: Scolar Kiadó.
- Jung, C. G. 2006. *Freud és a pszichoanalízis.* Budapest: Scolar Kiadó.
- Jung, C. G. 2008. *A személyiség fejlődése.* Budapest: Scolar Kiadó.
- Jung, C. G. 2011. *Az archetípusok és a kollektív tudattalan.* Budapest: Scolar Kiadó.
- Jung, C. G. 2016. *Két írás az analitikus pszichológiáról.* Budapest: Scolar Kiadó.
<https://mek.oszk.hu/02000/02013/html/szellem/index.htm> (letöltve: 2024.03.02.)
- Kontra J. 2011. *A pedagógiai kutatások módszertana – egyetemi jegyzet.* Kaposvár: Kaposvári Egyetem. <https://mek.oszk.hu/12600/12648/12648.pdf> (letöltve: 2024.10.12.)
- Kormos J. 2012. *Nevelésfilozófia – egyetemi jegyzet.* Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar.
- Német A. 2013. A neveléstudomány főbb fejlődésmodelljei és tudományos irányzatai. *Neveléstudomány* 1(1): 18–63.
- Zsolnai J. 2001. Metapedagógiai reflexiók a hetvenéves Nagy József életművéhez. *Iskolakultúra* 11(2): 34–39.